

חלק ב

הברכות

בפרקים שפחלק זה יובאו דיני הברכות שאנו מברכים בעת אכילה, הנאה, קיום מצוה או במארגעות מיוחדים.

הננו מביעים בברכות אלו שבח לה' שברא את ההנאה שאנו עומדים להנות ממנה או על כך שאנו במצותיו ועוד.

הפרת טובה לבורא

עבור האדם המברך בכונה ומעמק הלב, מהנה הברכה רגע של התבוננות בחסד ה' ובטובה שהוא מעניק לכלנו. בברכה מבעת הפרת טובה פלפי ה'. מפירים אנו בעבדה שכל העולם כלו וכל אשר יש לנו - מתנת שמים הם.

המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית" - כל הנאה וכל ריח, כל ערב וכל בקר, כל מצוה וכל מארג שאנו נתקלים בהם, מתנה הם מאת ה' החפץ שנפיר את מדת טובו וחסדיו עמנו.

הברכה מסייעת לאדם להפיר את נפלאות הבריאה ולהמלט מן השגרה אל ההתבוננות והעמק. על ידי ההודאה והשבח לה' "שחפל נהיה בדברו" (או בנשח הברכות האחרות), חשים אנו שכל אשר עינינו רואות וכל הנאה שאנו טועמים, הנם יצירה שהבורא גלה לנו את קיומה.

פרק י

דיני ברכות כלליים

סוגי הברכות

א. הברכות נחלקות לשלשה סוגים עקריים:

ברכות הנהנין: מברכים אותן לפני הנאה באכילה, שתיה או ריח טוב.

ברכות המצות: מברכים אותן לפני עשיית מצוה פנטילת לולב, הנחת תפילין, הדלקת נרות שבת ועוד.

ברכות השבח: בברכות אלו מודים לה' על חסדיו ומשבחים אותו על גדלתו בסוג זה וכללות: ברפת "שהחנינו", הברכה בעת שמיעת רעם, ברפת "הגומל" ועוד (דיניהן של ברכות השבח השכיחות מובאים להלן בפרק ט"ו).

ב. בבִּרְכָה מְזַכְרִים שְׁמוֹ שֶׁל ה' וּמַלְכוּתוֹ עַל הָעוֹלָם: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶד הָעוֹלָם", כְּפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּדִבְרֵי חֲכָמֵינוּ זְכוּרִים לְבִרְכָה: "כָּל בְּרָכָה שְׂאִין בָּהּ שֵׁם וּמַלְכוּת - אֵינָה בְּרָכָה". לְאַחַר מִפּוֹ, מוּבָא בְּנֶסֶח הַבְּרָכָה הָעֲנִין שְׂאִלּוֹ מִתְיַחֶסֶת הַבְּרָכָה, כַּגּוֹן: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם", "הַמּוֹצִיא לְחֶם מִן הָאָרֶץ" וְעוֹד.

בְּסִפְרָנוּ נִכְתְּבוּ בְּנֶסֶח הַבְּרָכָה, בְּכָל מְקוֹם, הַמְּלִים: "ה' אֱלֹהֵינוּ", בְּמְקוֹם שֵׁם ה', מִפְּנֵי קִדְּשָׁתוֹ. הַמְּבַרֵךְ צָרִיד לְהִזְכִּיר בְּנֶסֶח הַבְּרָכָה אֶת שֵׁם ה' בְּצוּרָה הַנְּכוֹנָה. לְמֵאֲרָעוֹת הַשְּׂוֹנִים וּלְכָל סוּג הַנְּאֻה, קִזְּמַת בְּרָכָה מִיַּחְדָּת. דִּינֵי הַבְּרָכוֹת וְנִסְחָן יוֹבֵאוּ בַּפְּרָקִים הַבָּאִים. יֵשׁ לְלַמֵּד הֵיטֵב אֶת דִּינֵי הַבְּרָכוֹת וּלְבַרֵךְ בְּכָל מְקוֹרָה אֶת הַבְּרָכָה הַמְּתַאיְמָה.

הַפְּנוּה

ג. עַל הָאָדָם לְבַרֵךְ אֶת כָּל הַבְּרָכוֹת בְּתִשׁוּמַת-לֵב וּלְכוּן לְפִרוּשׁ הַמְּלִים.

נְבִיא חֶלֶק מִדְּבָרָיו שֶׁל "סִפְר חֲסִידִים" (שֶׁמְתַבָּרוֹ הָיָה רַבִּי יְהוּדָה הַחֲסִיד שְׁחִי בְּתַקּוּפַת הָרַאשׁוֹנִים):

"כִּשְׁהוּא נוֹטֵל יָדָיו אוֹ שֶׁמְבַרֵךְ עַל הַפְּרוֹת אוֹ עַל הַמִּצְוֹת הַשְּׂגוּרוֹת כְּפִי כָל אָדָם. יָכוֹן לְבוֹ לְבַרֵךְ לְשֵׁם בּוֹרְאוֹ. אֲשֶׁר הַפְּלִיא חֲסִדוֹ עִמּוֹ וְנִתְּן לוֹ הַפְּרוֹת אוֹ הַלְּחֵם לְהַנּוֹת מִהֶם וְצָוָהוּ עַל הַמִּצְוָה. וְלֹא יַעֲשֶׂה כְּאָדָם הַעוֹשֶׂה דָּבָר בְּמִנְהַג וּמוֹצִיא דְּבָרִים מִפִּיו בְּלֹא הַיָּוִן הַלֵּב. וְעַל דָּבָר זֶה חָרָה אָף ה' וְשִׁלַּח לָנוּ כִּיד יִשְׁעֵיהֶוּ הַנְּבִיא וְאָמַר: "יַעַן כִּי נִגַּשׁ הַעָם הַזֶּה, בְּפִיו וּבִשְׂפָתָיו כְּבֹדוֹי וְלְבוֹ רַחֵם מִסְּנֵי וְתַהֲי יִרְאֶתֶם אֹתִי מִצְוֹת אֲנֹשִׁים מִלְּמִדָּה" (יִשְׁעֵיהֶוּ כַּט, י.ג.).

ד. בְּשָׁעָה שֶׁמִּתְחִיל לְבַרֵךְ וּבְמִיַּחַד בְּשָׁעַת אַמִּירַת שֵׁם ה', עָלָיו לְדַעַת אִיזוֹ בְּרָכָה הוּא מְבַרֵךְ עִתָּהּ. בְּשָׁעַת הַבְּרָכָה אֲסוּר לְהִתְעַסֵּק בְּשׂוּם דְּבָר, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה נֶרְאָה שֶׁהוּא מְבַרֵךְ בְּצוּרָה יְרֵאִית וּמְקַרִית, מְבַלִּי לְהַחֲשִׁיב אֶת הַבְּרָכָה.¹

טוֹב לְבַרֵךְ בְּקוֹל רֶם, כִּי הַקּוֹל מְעוֹרֵר אֶת הַפְּנוּה.² בְּשָׁעַת הַבְּרָכָה יִהְיֶה פִּיו רַק וְלֹא יִהְיֶה בּוֹ אֲכָל אוֹ דְּבָר אַחַר שֶׁנֶּאֱמַר: "יִמְלֵא פִי תְּהִלַּתְךָ" (תְּהִלִּים ע"א, ח) כְּלוֹמַר שֶׁפִּיו שֶׁל הָאָדָם יִהְיֶה מְלֵא רַק בְּבִרְכַת ה'.³

אֲסוּר הַזְּכֵרַת שֵׁם שְׂמִים לְבִטְלָה וּבְרָכָה לְבִטְלָה

ה. אֲסוּר לומר אֶת שֵׁם ה' בְּכָל שְׁפָה שֶׁהִיא שְׁלֵא לְצַדֵּךְ.⁴ בְּתוֹרָה פְּתוּב: "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְאֹתוֹ תַעֲבֹד וּבִשְׂמוֹ תִשָּׁבַע" (דְּבָרִים ו, יג). בְּמִצְוֹת יִרְאֵת ה' כְּלוּל הָאֲסוּר, שְׁלֵא לְהִזְכִּיר אֶת שֵׁם ה' לְבִטְלָה.

ו. כְּמוֹ כּוֹ, אֲסוּר לְבַרֵךְ בְּרָכָה לְבִטְלָה, שֶׁהִיא בְּרָכָה שְׂאִין חֲבִיבִים בָּהּ, אוֹ לְהִבְיֵא לְיַד בְּרָכָה שְׂאִינָה צְרִיכָה, כְּלוֹמַר, בְּרָכָה שֶׁנֶּתְּן הָיָה לְמַנְעַ אֶת חֲיוּבָהּ.⁵

דְּגִמָּה ל"בְּרָכָה לְבִטְלָה": כְּגוֹן, מִי שֶׁמְבָרֵךְ בְּאִמְצַע הַסְּעוּדָה עַל מֵאֲכָלִים שְׂאִינֵי לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם, כִּי בְרַכְתָּ "הַמוֹצֵיא" שְׁבִתְחִלַּת הַסְּעוּדָה פְּטָרָה אוֹתָם מִבְּרָכָה (כְּמוֹכָא בְּפֶרֶק י"א הַלְכָה ח').

דְּגִמָּה ל"בְּרָכָה שְׂאִינָה צְרִיכָה" כְּגוֹן, מִי שֶׁעוֹמֵד לְטוֹל גְּדִים לְסְעוּדָה וְלִפְנֵי כֵן הוּא מְבָרֵךְ וְאוֹכֵל מֵאֲכָלִים שֶׁדַּעְתּוֹ לֶאֱכֹל מִסּוּג זֶה בְּסְעוּדָה. הוּא הֵיךְ יָכוֹל לְשִׁהוֹת וְלֵאדָּוָקְלָם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה וְלֹא הֵיךְ צְרִיךְ לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם⁶.

אָדָם שֶׁבָּרֵךְ בְּרָכָה לְבִטְלָה, יֹאמֵר מִיָּד לְאַחַר הַבְּרָכָה: "בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד"⁷.

ז. בְּסִפּוּר תְּהִלִּים כְּתוּב הַפְּסוּק: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' לְמִדְּנֵי חֲקִיד" (קִיט, יב). לְכוּ, אִם אָדָם אָמַר אֶת מַלּוֹת תְּחִלַּת הַבְּרָכָה: "בְּרוּךְ אַתָּה ה'" וְנִזְכָּר שְׂאִינֵי צְרִיךְ לְבָרֵךְ, יֹאמֵר מִיָּד אֶת שְׁתֵּי הַמַּלִּים: "לְמִדְּנֵי חֲקִיד" וְנִמְצָא שֶׁבְּדִיעַבַּד אָמַר פְּסוּק זֶה וְלֹא הוֹצִיא מִפִּי בְרָכָה לְבִטְלָה.

לְמוֹד הַלְכוֹת בְּרָכוֹת (אִימְתִּי יֵשׁ לְבָרֵךְ וְאִימְתִּי אֵין לְבָרֵךְ, אִיזוֹ בְּרָכָה מִתְּאִימָה בְּכָל מְקָרָה וְעוֹד), מְסַיֵּעַ מֵאִד לֹא לְהַפְשִׁיל בְּאִסּוּרִים אֲלוֹ.

סִפּוּק בְּרָכוֹת לְהַקֵּל

ח. "סִפּוּק בְּרָכוֹת לְהַקֵּל", לְכוּ, מִי שֶׁמְסַפֵּק וְאִינוֹ זוֹכֵר אִם בָּרַךְ אוֹ לֹא, אִינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ⁸.

דִּין זֶה, שֶׁסִּפּוּק בְּרָכוֹת לְהַקֵּל, קִיָּם בְּכָל הַבְּרָכוֹת מְלִבַּד הַבְּרָכוֹת הַבְּאוֹת: בְּרַכְת-הַמּוֹזֵן: מִי שֶׁאֲכַל פֶּת לֶחֶם וְהוּא שָׁבַע מֵאֲכִילָה זוֹ, אִם הוּא מְסַפֵּק אִם בָּרַךְ בְּרַכְת-הַמּוֹזֵן אוֹ לֹא, עָלָיו לְחֹזֵר וּלְבָרֵךְ⁹.

בְּרַכְת הַתּוֹרָה וּבְרָכָה "מַעֲיֵן שְׁלֹשׁ": מִי שֶׁמְסַפֵּק אִם בָּרַךְ בְּרַכְת הַתּוֹרָה בְּבִקּוּר אוֹ שֶׁהוּא מְסַפֵּק אִם בָּרַךְ בְּרָכָה "מַעֲיֵן שְׁלֹשׁ" (בְּמִקְרָה שֶׁהוּא שָׁבַע מֵאֲכִילָתוֹ זוֹ), רָאָה לְהַלֵּךְ בְּפֶרֶק י"ד אֶת דִּינֵיהָ שֶׁל בְּרָכָה זוֹ. יִשְׁאַל אָדָם בְּקִי בְּהַלְכָה כִּיצַד לְנַהֲגֵי¹⁰.

"בְּרוּךְ הוּא וּבְרוּךְ שְׁמוֹ" וְ"אִמֵּן"

ט. לְאַחַר שֶׁשׁוּמְעִים מִפִּי הַמְּבָרֵךְ אֶת שֵׁם ה', בְּאוֹמְרוֹ: "בְּרוּךְ אַתָּה ה'" עוֹנִים: "בְּרוּךְ הוּא וּבְרוּךְ שְׁמוֹ"¹¹.

לְאַחַר שֶׁהַמְּבָרֵךְ מְסַיֵּם אֶת הַבְּרָכָה, חֲנִיבִים לְעֹנוֹת מִיָּד: "אִמֵּן"¹².

הַמְּבָרֵךְ אִינוֹ עוֹנֵה "אִמֵּן" עַל בְּרַכְת עֲצֻמוֹ¹³.

עַל הַעוֹנָה "אִמֵּן" לְדַעַת עַל אִיזוֹ בְּרָכָה הוּא עוֹנֵה.

יֵשׁ לְבִטּוֹא הֵיטֵב אֶת הַמְּלָה "אִמֵּן", לֹא לְחַטּוֹף אֶת הָאוֹת אֶלְף וְלֹא לְהַבְלִיעַ אֶת הָאוֹת נוּן¹⁴.

צָרִיךְ לְהַקְפִּיד עַל פְּרָטֵי הַהֲלָכָה הַמְזוּכָרִים, כְּדֵי לֹא לְהַכְשִׁיל בְּ"אִמּוֹן יְתוּמָה" אוּ בְ"אִמּוֹן חֲטוּפָה". אִם חוֹטְפִים אֶת הָאֵלֶף וְקוֹרְאִים אוֹתָהּ בְּשׂוּא, וְכֵן אִם מְמַהְרִים לְעֲנוֹת "אִמּוֹן", לְפָנֵי שְׂסִים הַמְבָרָךְ אֶת בְּרַכְתּוֹ, נִקְרָאת אִמּוֹן זֹ "אִמּוֹן חֲטוּפָה". אִם הַעוֹנָה אֵינִי יוֹדֵעַ עַל אֵיזוֹ בְּרָכָה הוּא עוֹנָה "אִמּוֹן" וְכֵן, אִם הוּא מְשַׁתְּתֵהָ וְאֵינִי עוֹנָה מִיָּד (בְּ"תוֹדָה כְּדֵי דְבוּר") לְאַחַר סִיּוּם הַבְּרָכָה, נִקְרָאת אִמּוֹן זֹ "אִמּוֹן יְתוּמָה".

הַכּוֹנֵה בְ"אִמּוֹן"

י. כּוֹנֵן הַמֶּלֶךְ "אִמּוֹן" הִיא אִמְת. כְּלוֹמֵר, שֶׁהַעוֹנָה "אִמּוֹן" מְכוּן לְאִמְת אֶת דְּבָרֵי הַבְּרָכָה שֶׁשָּׁמַע, כְּגוֹן: אִמְת, שֶׁבְרוּךְ ה' "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בְּדַבְרוֹ" וְכדו'.¹⁵

כְּאֲשֶׁר עוֹנִים "אִמּוֹן" אַחֲרֵי בְרָכוֹת שֵׁשׁ בָּהֵן בְּקִשָּׁה, כְּגוֹן בְּרַכַּת "חֹנֵן הַדַּעַת", "הַרוֹצֵה בְּתִשׁוּבָה" וְכו'. שֶׁבְּתַפְלַת שְׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה, יֵשׁ לְהוֹסִיף בְּעֲנִית "אִמּוֹן" גַּם כּוֹנֵה עַל הָעִתִּיד: "אִמְת וְיֵהי רָצוֹן שִׁיתְקִימוּ הַדְּבָרִים".

בְּעֲנִית "אִמּוֹן" בָּעַת שְׁמִיעַת קוֹדֵשׁ, יֵשׁ לְכוּן עַל הָעִתִּיד בְּלִבְד: "שִׁיתְקִימוּ הַדְּבָרִים וְיִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמוֹ שֶׁל ה' בְּמַהֲרָה" וְכדו'.

דִּינֵי עֲנִית אִמּוֹן בְּאִמְצַע הַתַּפְלָה

יא. בָּעַת הַתַּפְלָה מְצוּיִים קוֹטְעִים רַבִּים שֶׁאֲסוּר לְהַפְסִיק בָּהֶם בְּדַבּוּר (כְּגוֹן, בְּתַפְלַת שְׁחֲרִית, הַחֵל מִבְּרַכַּת "בְּרוּךְ שְׁאֵמֵר" וְעַד לְאַחַר שְׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה). בְּקוֹטְעִים אֵלוֹ אֵינִי לְעֲנוֹת "בְּרוּךְ הוּא וּבְרוּךְ שְׁמוֹ", כְּאֲשֶׁר שׁוֹמְעִים בְּרָכָה מֵאָדָם אַחֵר.¹⁶

לְגַבֵּי עֲנִית "אִמּוֹן" בְּשָׁעַת הַתַּפְלָה, יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמִּתֵּר לְהַפְסִיק בָּהֶם וְלְעֲנוֹת "אִמּוֹן" וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁאֵינִי לְהַפְסִיק בָּהֶם. לְעִיל בְּפָרָק ז' הֲלָכָה כ"ט מוּבָאֵת טְבֵלָה שֶׁבָּהּ מְסַדְּרִים דִּינֵי הַהִפְסָקוֹת לְצַרֵּךְ עֲנִית "אִמּוֹן" בְּחֻלְקֵי הַתַּפְלָה הַשּׁוֹנִים. בָּעַת תַּפְלַת "שְׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה" אֵינִי לְהַפְסִיק כָּלֵל עַד "אֶלְקֵי נֹצַר".

כְּאֲשֶׁר אָדָם מְבָרָךְ בְּרָכָה, וְכֵן כְּאֲשֶׁר הוּא שׁוֹמֵעַ בְּרָכָה שֶׁבְּשִׁמְעָתָהּ מִפִּי אַחֵר הוּא יוֹצֵא יְדֵי חוּבָה, כְּגוֹן: קְדוּשָׁה, הַבְּדֵלָה וְעוֹד, אֵינִי לְהַפְסִיק בְּאִמְצַע וְלְעֲנוֹת "בְּרוּךְ הוּא וּבְרוּךְ שְׁמוֹ"¹⁷.

בְּאִמְצַע אֲמִירַת בְּרָכָה קֶצֶרָה, כְּגוֹן בְּבְרָכוֹת הַנְּהַנִּיּוֹ, אֲסוּר לְהַפְסִיק כָּלֵל וְלְעֲנוֹת "אִמּוֹן" אוּ "בְּרוּךְ הוּא וּבְרוּךְ שְׁמוֹ"¹⁸. אִם אָמַר רַק אֶת הַמְּלִים: "בְּרוּךְ אַתָּה" וְטָרַם אָמַר אֶת שֵׁם ה', מִתֵּר לוֹ לְהַפְסִיק וְלְעֲנוֹת "אִמּוֹן". לְאַחַר מִכּוֹן, עֲלִיּוֹ לְחֹזֵר וְלוֹמֵר אֶת הַמְּלִים מִתְחַלֵּת הַבְּרָכָה.

בְּפָרָקִים הַבָּאִים נִבְיָא תַּחֲלָה אֶת דִּינֵי בְרָכוֹת הַסְּעוּדָה (נְטִילַת יְדַיִם, בְּרַכַּת הַמוּצֵיא וּבְרַכַּת הַמּוֹזוֹ). לְאַחַר מִכּוֹן, יוֹבְאוּ דִינֵי בְרָכוֹת הַנְּהַנִּיּוֹ וְהַבְּרָכוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת שֶׁמְבָרְכִים עַל הַמַּאֲכָלִים הַשּׁוֹנִים. בְּפָרָק ט"ו נִבְיָא אֶת דִּינֵי בְרָכוֹת הַשִּׁבַּח הַשְּׂכִיחוֹת.

פָּרָק י"א

נְטִילַת יָדַיִם וּבְרַכַּת הַמוֹצֵיא

סוּגֵי הַמַּאֲכָלִים

א. לִפְנֵי אֲכִילַת פֶּת לַחֵם, נוֹטְלִים אֶת שְׁתֵּי הַיָּדַיִם בְּמִינִים¹. חֲלוּת, פֶּתוֹת, לַחְמַנְיּוֹת, כְּעֻבִּים, מִצּוֹת (רְאֵה לְהַלְוֹ בְּהַלְכָה ז'ו) וְכַדוּ' דִּינָם כְּלַחֵם וַיֵּשׁ לְטַל אֶת הַיָּדַיִם לִפְנֵי אֲכִילָתָם.

בְּנֵי עֲדוֹת הַמְזֻרָח מְבָרְכִים עַל פֶּת שְׁלֹשׁוֹ אוֹתָהּ עִם סֶפֶר וְכַדוּ', וַיֵּשׁ לָהּ טַעַם מִתַּק הַמְרַגֵּשׁ הַיֵּטִב, אֶת בְּרַכַּת "בוֹרָא מִיְי מְזוֹנוֹת" וְאַחֲרֵי הָאֲכִילָה בְּרַכָּה "מַעֲיֵן שְׁלֹשׁ" ("עַל הַמַּחִיָּה וְכו'"). אִם הֵם קוֹבְעִים סְעוּדָה עַל פֶּת מְתוּקָה הַדִּין מִשְׁתַּנָּה, כְּמוֹבָא לְהַלְוֹ בְּפָרָק י"ג הַלְכָה י"א.

בְּנֵי עֲדוֹת הַמְזֻרָח נוֹהֲגִים לְבָרֵךְ גַּם עַל מִצּוֹת אֶת בְּרַכַּת "בוֹרָא מִיְי מְזוֹנוֹת", כְּאֲשֶׁר הֵם אוֹכְלִים אוֹתוֹ בְּלֹא לְקַבֵּעַ עֲלֵיהֶן סְעוּדָה (כְּמוֹבָא לְהַלְוֹ). בֵּימֵי חַג הַפֶּסַח גַּם בְּנֵי עֲדוֹת הַמְזֻרָח נוֹטְלִים וּמְבָרְכִים "הַמוֹצֵיא" עַל הַמִּצּוֹת.

אֲכִילָה מוּעָטָה

ב. אִם בְּדַעַת הָאָדָם לֶאֱכֹל פֶּת בְּשַׁעוֹר יוֹתֵר מִ"כְּפִיָּת" וּפְחוֹת מִ"כְּבִיצָה", הוּא חֲזָב לְטַל אֶת יָדָיו לִפְנֵי הָאֲכִילָה, אֲדָּ לֹא יְבָרֵךְ אֶת בְּרַכַּת "עַל נְטִילַת יָדַיִם".

אִם אוֹכֵל פֶּת בְּשַׁעוֹר פְּחוֹת מִ"כְּפִיָּת", נִכּוֹן לְהַחֲמִיר לְטַל אֶת יָדָיו וְלֹא יְבָרֵךְ אֶת בְּרַכַּת "עַל נְטִילַת יָדַיִם"².

אֶת בְּרַכַּת "הַמוֹצֵיא" (וְאֶת יֵתֵר בְּרֻכּוֹת הַנְּהַנְיוֹ), מְבָרְכִים לִפְנֵי אֲכִילַת מַאֲכָל בְּכָל גִּדְלָה שֶׁהוּא וְאֶפְלוֹ אִם הוּא קָטָן בְּיוֹתֵר, כְּמוֹבָא לְהַלְוֹ.

שַׁעוּרֵי "כְּפִיָּת" וְ"כְּבִיצָה" מוּבָאִים לְהַלְוֹ בְּטַבְלָה בְּסוּף פָּרָק ט"ו.

אִפֵּן הַנְּטִילָה

ג. נוֹטְלִים אֶת הַיָּדַיִם מִכְּפָלִי. עַל הַכְּפָלִי לְהִיּוֹת שְׁלֵם לְלֹא נִקְבָּ. שְׁפָתוֹ הָעֲלִיוֹנָה שֶׁל הַכְּפָלִי תַּהֲיֶה יְשָׁרָה וְלֹא תַּהֲיֶה בְּהַ פְּגִימוֹת. צְרִיף שֶׁהַכְּפָלִי יָכִיל לְפָחוֹת כְּמוֹת שֶׁל "רְבִיעִית" מִיָּם (שַׁעוֹר "רְבִיעִית" לְפִי הַחֲזוֹן-אִישׁ 150 סמ"ק וּלְפִי הָרֵב חַיִּים נֶאֱחָה 86 סמ"ק)³.

ד. יש להקפיד לפני הנטילה שהידיים תהיינה נקיות מדברים הדבוקים עליהן וכדו', כדי שלא תהיה חציצה בין המים ליד⁴. מסירים לפני הנטילה את הטבעות מהאצבעות⁵. טבעת שאין מסירים אותה לעולם מהאצבע אינה חוצצת.

ה. שופכים את המים על כל כף היד עד פרק הזרוע⁶. טוב לטל את יד ימין תחלה ואחר כך את יד שמאל⁷.

יטל כל יד במים בשעור "רביעית" בבת-אחת. אם הוא נוטל כל יד במים בכמות של "רביעית" בבת-אחת, אין הוא צריך להזהר בפרטי דינים רבים שיש להזהר בהם במקרה שנוטלים בפחות מרביעית⁸.

לכתחלה, אם יש לו מספיק מים, יטל כל יד שתי פעמים ובכל פעם ישפף לפחות "רביעית" על כל יד⁹.

יש להקפיד שיד שנטולה כבר במים, לא תגע ביד שטרם נטלו אותה¹⁰.

ו. לאחר הנטילה מברכים: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וצונו על נטילת ידיים"¹¹. לאחר הברכה מנגבים את הידיים. גם הנגוב הוא חלק ממצוות נטילת הידיים¹².

הלכות נוספות בנטילת ידיים

ז. מי שיש לו תחבשות על כף-ידו, אם אין הוא יכול להסיר אותה מחמת הכאב, יטל את שאר היד שאין עליה תחבשות. עליו לשפף מים בכמות של "רביעית" לפחות, על היד בבת-אחת.

אם התחבשות נפלה באמצע הסעודה, חייב הוא לטל שנית את כל היד, בדין. מי שאינו יכול לטל כלל את ידו לפני הסעודה, מחמת חלי או פציעה, יכרך את היד במפית וכדו'¹³.

ח. מים שנסתנה המראה (הצבע) שלהם בגלל חפץ או נוזל שנפל לתוכם, פסולים לנטילת-ידיים. מים שחול ועפר מערבים בהם פשרים לנטילת-ידיים אף על פי שהשתנה צבעם.

מים שעשו בהם מלאכה כגון שנקו בהם בלים או ירקו, וכן אם צננו בהם משקאות וכדו' פסולים לנטילת ידיים¹⁴.

ט. מי שנסתנה לעשות צרכיו לפני שנטל את ידיו לסעודה, יטל את ידיו שתי פעמים. בפעם הראשונה ירחץ את ידיו באפן שאינו פשר לנטילת ידיים לסעודה, ויברך את ברפת "אשר יצר", ואחר-כך יטל שוב את ידיו בנטילת-ידיים הכשרה לסעודה, ויברך את ברפת "על נטילת ידיים"¹⁵.

לדעת החזו"ן איש עליו לטל רק נטילה אחת, כשרה בדין, ויברך את ברפת "על נטילת ידיים" ואחר כך את ברפת "אשר יצר".

בְּרַכַת "הַמוֹצֵיא"

י. אִין לְשׁוּחַח אוּ לְעַסֵּק בְּעִסּוּקִים אַחֲרִים מִתְחַלֵּת נְטִילַת הַיָּדִים וְעַד לְאַחַר הַבְּלִיעָה מִהֶפֶת¹⁶.

זְדַרְזוּ לְבָרֵךְ אֶת בְּרַכַת "הַמוֹצֵיא" וּלְאַכֵּל, לְאַחַר נְגוּב הַיָּדִים. טוֹב לְהִזְהָר מִהֶפֶסֶק בֵּין נְטִילַת יָדִים לְבְּרַכַת "הַמוֹצֵיא", גַּם כַּאֲשֶׁר הוּא שׁוֹהָה בֵּין הַנְּטִילָה לְאַכִּילָה בְּלִי לְדַבֵּר¹⁷.

אוֹחֲזִים אֶת הַלֶּחֶם וּמְבָרְכִים: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמוֹצֵיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ". טוֹב שֶׁהַמְּבָרֵךְ יִשִּׂים אֶת עַשְׂרֵי אֲצָבָעוֹתָיו עַל הַפֶּת בְּשַׁעַת הַבְּרַכָּה¹⁸.

מְבָרְכִים אֶת בְּרַכַת "הַמוֹצֵיא", אַפְלוּ עַל כַּמּוֹת מוֹעֵטַת בְּיוֹתֵר ("כַּל-שֶׁהוּא") שֶׁל פֶּת. מִצְוָה לְהַבְיֵא מֶלַח לְשִׁלְחוֹן שְׂאוּכָלִים עָלָיו¹⁹.

יא. כִּדִּי שֶׁהַבְּרַכָּה תְּחוּל עַל מֵאֵכֵל שְׁלֵם אוּ גְדוֹל, אִין מְפָרִידִים אֶת הַמֵּאֵכֵל לִפְנֵי הַבְּרַכָּה. חוֹתְכִים אֶת הַפְּרוּסָה מִהַלֶּחֶם לִפְנֵי בְּרַכַת "הַמוֹצֵיא", כִּדִּי שֶׁלֹּא תִהְיֶה שְׁהִיָּה אַרְבָּה בֵּין הַבְּרַכָּה לְאַכִּילָה, אִף אִין מְפָרִידִים אוֹתָהּ לְגַמְרֵי מִהַכֶּפֶר עַד לְאַחַר הַבְּרַכָּה²⁰.

בְּשִׁבְתוֹת וּבַחֲגִים אִין חוֹתְכִים אֶת הַפֶּת לִפְנֵי הַבְּרַכָּה, כַּמּוּבָא לְהַלְוֹן בְּהַלְכוֹת שִׁבְת פֶּרֶק י"ז הַלְכָה י"ח.

מֵאֲכָלִים הַבָּאִים מִחֲמַת הַסְּעוּדָה

יב. בְּרַכַת "הַמוֹצֵיא", שְׂאוֹתָהּ מְבָרְכִים עַל הַלֶּחֶם בְּתַחֲלַת הַסְּעוּדָה, פּוֹטְרֵת מִבְּרַכָּה אֶת הַמֵּאֲכָלִים וְהַמְּשֻׁקָּאוֹת הַבָּאִים מִחֲמַת הַסְּעוּדָה (כַּמְּבָאָר לְהַלְוֹן), וְאִין מְבָרְכִים בְּרַכָּה נּוֹסֶפֶת לִפְנֵי אֲכִילָתָם²¹.

עַל יָדֵי שְׂשׁוּתִים בְּסְעוּדָה יֵשׁ לְבָרֵךְ אֶת בְּרַכַת "בוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן". מִפְּאֵת חֲשִׁיבוֹתוֹ שֶׁל הַיָּין מְבָרְכִים עָלָיו גַּם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה²¹. כַּמּוֹ כּוֹ, מֵאֲכָלִים שְׂנֵאָכָלִים בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, אִף אִינֵם בָּאִים מִחֲמַת הַסְּעוּדָה, אֶלָּא לְקַנוּחַ סְעוּדָה, יֵשׁ לְבָרֵךְ לִפְנֵי אֲכִילָתָם אֶת הַבְּרַכָּה הַמֵּתְאִימָה²².

מֵאֲכָלִים הַבָּאִים מִחֲמַת הַסְּעוּדָה הֵם מֵאֲכָלִים שְׂרָגִילִים לְאַכֵּל עִם לֶחֶם אוּ מֵאֲכָלִים שְׂמֻטְרֵתִם לְהַשְׁבִּיעַ, כַּגּוֹן: בֶּשֶׂר, דָּגִים, בֵּיצִים, יֶרְקוֹת, גְּבִינָה, דִּיּוֹסוֹת, דְּבָרִים מְלוּחִים וְעוֹד.

לְעֵתִים קְרוּבוֹת, הַהֲבַתְנָה בֵּין סוּגֵי הַמֵּאֲכָלִים שְׂמֻטְרֵתִם לְהַשְׁבִּיעַ לְבִין סוּגֵי הַמֵּאֲכָלִים שְׂאִינֵם בָּאִים מִחֲמַת הַסְּעוּדָה, אֶלָּא לְקַנוּחַ סְעוּדָה וְכַדּוּמָה, הִיא קִשָּׁה מְאֹד. טוֹב לְבָרֵךְ הַיֵּטֵב אֶת פְּרֻטִיהֶם שֶׁל עַנְיָנִים אֵלוּ.

דיני הסעודה

יג. אין לנגעת בשעת הסעודה במקומות המכסים שבגוף, וכן אין לחכך את הראש בין השערות. אם האדם נגע במקומות המכסים או שפגנה לעשית צרכיו באמצע הסעודה, וכן אם הסיח דעתו משמירת הדינים, עליו לטל שוב את שתי ידיו במים²³.

"אין משיחין בשעת הסעודה, שמא יקדים קנה לושט". ביו מנה למנה, כאשר האדם אינו אוכל, מצוה לעסק בדברי תורה²⁴.

בשלתן-ערוף בסימנים ק"ע, קע"א וק"פ מובאים פְּרִטֵי דִינִים רבִים הנוגעים להנהגת האדם בשעת הסעודה, כגון שאין לנהג בזיון במאכלים, לאכל בדרד-ארץ ועוד.

יד. בשעת הסעודה לא יצא למקום אחר ולא יצא מפתח ביתו, אפלו כאשר דעתו לחזור למקומו, כדי להמשיך בסעודה.

בהלכה זו קיימים פְּרִטֵי דִינִים מְרַבִּים, אימתי מתר לעזוב את מקומו, כיצד נוהג מי שעזב את מקום אכילתו ועוד. הדין משתנה אם הוא אוכל פת או שאוכל רק מזונות או פרות.

אם כמה אנשים התישבו לאכל ביחד וחלק מהמסבים עזבו את מקומם וחלק נשאר במקום האכילה (ואפלו נשאר רק אדם אחד), אין העוזבים את המקום מברכים, כאשר הם חוזרים לאכל. מפניו שמקצתם נשארו במקומם, לא נחשבת היציאה כהפסק בסעודה²⁵.

פֶּרֶק יב

ברכת המזון

א. "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך" (דברים ח, י). לאחר סעודה שאכלו בה פת או לאחר אכילת פת בלבד, מברכים ברכת-המזון¹.

שעור גדלו של הלחם (הפת) שלאחר אכילתו חייבים לברך ברכת-המזון הוא "כזית" ומעלה². את הפת בשעור "כזית" אוכלים בתוך פרק זמן הנקרא "תוף כדי אכילת פרס". שעורי "כזית" ו"כדי אכילת פרס" מובאים להלן בטבלה בסוף פרק ט"ו.

ב. צריך לשבת בשעה שמברך את ברכת המזון, כדי שיוכל לכוון היטב. בשעור הברכה לא יסב בדרך גאוה אלא ישב באימה ויברך בכונה³. צריך לברך את ברכת המזון במקום שבו הוא אכל את הסעודה⁴.

ג. אדם שלא ברך מיד לאחר האכילה, אם הוא אכל בסעודה זו כל צרכו, יכול לברך ברכת-המזון, כל עוד שאינו רעב מחמת הסעודה שאכל. משעה שמתחיל

להיות רָעֵב שׁוֹב אֵינִי יָכוֹל לְבָרֵךְ. אִם אֶכֶל מְעַט בְּלֶבֶד וְלֹא בָרֵךְ מִיָּד, יָכוֹל לְבָרֵךְ רַק תּוֹךְ 72 דְּקוֹת מְסִיִּים הַסְּעוּדָה⁵.

ד. בְּרֶפֶת-הַמְּזוֹן פּוֹטֶרֶת אֶת כָּל סוּגֵי הַמַּאֲכָלִים וְהַמְּשַׁקָּאוֹת שֶׁנֶּאֱכָלוּ וְנִשְׁתּוּ בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, וְלָכוֹ, אֵין מְבָרְכִים אַחֲרֵיהֶם בְּרַכָּה נּוֹסֶפֶת. גַּם מַאֲכָלִים שֶׁמְבָרְכִים בְּעַת הַסְּעוּדָה לִפְנֵי אֲכִילָתָם.

יֵין וּמַאֲכָלִים שְׂאִינָם בָּאִים מַחֲמַת הַסְּעוּדָה, כַּמּוּבָא לְעִיל בְּפָרֶק י"א הַלָּכָה י"ב, נִפְטָרִים בְּבִרְכַת הַמְּזוֹן⁶.

מִים אַחֲרוֹנִים

ה. בְּסִיִּים הַסְּעוּדָה, לִפְנֵי בְּרֶפֶת-הַמְּזוֹן, נוֹטְלִים אֶת הַיַּיִדִּים בְּמִים. הֵם נִקְרָאִים "מִים אַחֲרוֹנִים"⁷. נוֹטְלִים מִים אַחֲרוֹנִים אֶף עַל פִּי שְׂאִין הַיַּיִדִּים מְלַכְלָכוֹת מִהַמַּאֲכָלִים⁸.

אֶת הַמִּים שׁוֹפְכִים עַד הַפָּרֶק הַשְּׁנִי שֶׁל הָאֲצָבָעוֹת. לְכַתְחֵלָה, אִם יֵשׁ לוֹ מִסְפִּיק מִים טוֹב לְטַל עַד מְקוֹם חִבּוּר הָאֲצָבָעוֹת לְכַף הַיָּד⁹.

נוֹטְלִים אֶת הַמִּים הָאַחֲרוֹנִים לְתוֹךְ כָּלִי. מְסִירִים אֶת הַמִּים מִהַשְּׁלַחַן לִפְנֵי שְׂמֹתֵחִילִים לְבָרֵךְ אֶת בְּרֶפֶת-הַמְּזוֹן. אֵין לְדַבֵּר בֵּין נְטִילַת הַמִּים הָאַחֲרוֹנִים לְבִרְכַת-הַמְּזוֹן.

יֵשׁ שְׂאִינָם נוֹהֲגִים לְטַל מִים אַחֲרוֹנִים בְּסִיִּים הַסְּעוּדָה¹⁰.

בִּימֵי חַל נוֹהֲגִים לְהַסִּיר מִהַשְּׁלַחַן אֶת הַסְּפִינִים לִפְנֵי בְּרֶפֶת-הַמְּזוֹן אוֹ שְׂמִכְסִים אוֹתָם.

זְמַן

ו. שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים (או יוֹתֵר) שֶׁאֶכְלוּ פֶת בְּיַחַד, תִּיָּבֵים בְּזְמַן¹¹.

לִפְנֵי בְּרֶפֶת-הַמְּזוֹן אֶחָד מֵהֶם אוֹמֵר אֶת גִּסְח הַזְּמַן וְהַשָּׂאָר עוֹנִים לוֹ. עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים (או יוֹתֵר מֵעֲשָׂרָה) שֶׁאֶכְלוּ בְּיַחַד, מְזַפְרִים בְּגִסְח הַזְּמַן אֶת שֵׁם ה'¹². הַנִּסְח מְדַפֵּס בְּסִדּוּרִים וּבְבִרְכוּנִים לִפְנֵי בְּרֶפֶת-הַמְּזוֹן.

הַמְּסַבִּים מְבָרְכִים בְּלַחַשׁ מְלָה בְּמִלָּה עִם הַמְּזַמֵּן הַמְּבָרֵךְ בְּקוֹל רִם לְפָחוֹת עַד סוֹף הַבְּרַכָּה הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁל בְּרֶפֶת הַמְּזוֹן. הֵם מְסִיִּמִים אֶת הַבְּרַכָּה מְעַט לִפְנֵי וְעוֹנִים "אִמֵּן" עַל בְּרַכְתּוֹ.

בְּנֵי עֲדוֹת הַמְּזַרְח מְסִיִּמִים אֶת חֲתִימַת הַבְּרַכָּה עִם הַמְּזַמֵּן.

גִּסְח בְּרֵכַת-הַמְזוּז

ז. בְּבִרְכַת-הַמְזוּז יִשְׁנֶן אַרְבַּע בְּרָכוֹת:

* **בְּרֵכַת הַזֵּן:** כּוֹלֶלֶת הַפַּעַת תּוֹדָה לַה', עַל שֶׁהוּא מַעֲנִיק לָנוּ בְּחֶסֶדוֹ אֶת הַמְזוּז.

* **בְּרֵכַת הָאָרֶץ:** פּוֹתַחַת בְּנֶסֶח: "נוֹדָה לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ וְכוּ". בְּבִרְכָה זוֹ מְצוּיָה הַדְּוָיָה כְּלִית לַה' עַל שֶׁהִנְחִיל לָנוּ אֶת הָאָרֶץ, הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה וְעוֹד.

בְּחִנּוּךְ וּבְפִנּוּיִם מוֹסִיפִים בְּבִרְכָה זוֹ אֶת גִּסְח "עַל הַנְּסִיִּם"¹³. לְהֵלֵן מוֹבְאֹת טְבֵלָה שְׂפָה מִפְּרֹט פִּיצֵד וְנִהַג מִי שֶׁשָּׂכַח לְהוֹסִיף אֶת הַהוֹסְפוֹת הַשּׁוֹנוֹת.

* **בְּרֵכַת בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם:** פּוֹתַחַת בְּמַלְיָם: "רַחֵם (נֹא) ה' אֱלֹהֵינוּ וְכוּ". כְּלוּלָה בָּהּ תְּפִלָּה לַה' שְׂיַרְחֵם עַל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, עַל יְרוּשָׁלַיִם וְעַל בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ וְשִׁיבְנָהּ בְּמַהֲרָה אֶת יְרוּשָׁלַיִם.

בְּשִׁבְתַּת מוֹסִיפִים בְּבִרְכָה זוֹ אֶת גִּסְח "רִצָּה וְהַחֲלִיצָנוּ". בְּרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים וּבְחֻגִים מוֹסִיפִים אֶת גִּסְח: "אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֹא וְכוּ"¹⁴.

* **בְּרֵכַת הַטּוֹב וְהַמְטִיב:** בְּרֵכָה זוֹ מִתְחִילָה בְּמַלְיָם: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶד הָעוֹלָם הָאֵל-אֲבִינוּ מְלַכְנוּ וְכוּ". בְּבִרְכָה מְצוּיָה הַדְּוָיָה לַה' עַל הַטּוֹב שֶׁגָּמְלָנוּ וְכֵן תְּפִלָּה לַה' שְׂיַמְשִׁידָה לְהַעֲנִיק לָנוּ מִטּוֹב.

לְאַחַר אַרְבַּע הַבְּרָכוֹת מְצוּיֹת גִּסְח בְּרֵכַת-הַמְזוּז בְּקִשּׁוֹת נוֹסְפוֹת ("הַרְחֵמֵנוּ וְכוּ").

בְּרֵכַת הַמְזוּז בְּ"שֶׁבַע בְּרָכוֹת" וּבְסִעּוּדַת בְּרִית מִיֶּלֶה

ח. בְּסִעּוּדָה שְׂבֵיחַ מְסַבִּים חֲתָן וְכֵלָה וּלְפָחוֹת עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים, מְבָרְכִים לְאַחַר בְּרֵכַת-הַמְזוּז שְׁבַע בְּרָכוֹת. גִּסְח "שֶׁבַע בְּרָכוֹת" מוֹבֵא בְּסִדּוּרִים. הַדְּיָנִים הַשּׁוֹנִים, כְּגוֹן, כְּמָה יָמִים לְאַחַר הַחֲתֻנָּה מְבָרְכִים בְּרָכוֹת אֵלֶּי, דִּין "פְּנִים חֲדָשׁוֹת" וְעוֹד, מוֹבָאִים בְּשִׁלְחוֹ-עֲרוּךְ חֶלֶק אֶבֶן-הָעֶזֶר סִימֵן ס"ב.

בְּסִעּוּדָה הַנֶּעֱרַכַת בְּבִרְיַת-מִיֶּלֶה, מוֹסִיפִים בְּסוּף בְּרֵכַת הַמְזוּז גִּסְח מִיָּחָד שֶׁל בְּקִשּׁוֹת, כְּמוֹבֵא בְּסִדּוּרִים.

כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה

כְּאֲשֶׁר מְבָרְכִים בְּרֵכַת-הַמְזוּז בְּזַמּוֹן, כְּלוֹמֵר, כְּאֲשֶׁר לְפָחוֹת שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים מְזַמְנִים וּמְבָרְכִים יָחַד, מְצוּהָ מִן הַמְּבַחֵר, לְבָרֵךְ אֶת בְּרֵכַת הַמְזוּז עַל "כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה". הַמְזַמֵּן

מחזיק בידו בשעת הברכה כוס או גביע מלא יין ולאחר ברכת-המזון הוא מברך את ברכת "בורא פרי הגפן" ושונה את היין¹⁵. לאחר מכן נוהג המברך לאשתו מהיין מהכוס של הברכה וכן טועמים מהיין שאר המסבים (בספרי ההלכה מובאים פְּרָטֵי הַלְכָה נוספים)¹⁶.

זיני שכתות "רצה והחלצנו", "יעלה ויבוא" ו"על הנסים" בברכת המזון
ט. מובאת פאן טבלה שפיה מבאר, פיצד ינתג מי ששכת לחוסיף את אחת החוספות
בברכת המזון ונזפר לאחר מפר. הזינים פטבלה הם לפי פסקי הימשלה ברורה:

שכח להוסיף	"רצה והחלצנו"				"יעלה ויבוא"				שכח להוסיף
	בשבת	בשאר השעדות	בשאר השעדות	בשתי השעדות הראשונות בשבת 2 וכולל	בשאר השעדות	בשתי השעדות הראשונות ביום טוב 2 וכולל	בשאר השעדות	בשתי השעדות הראשונות ביום טוב 2 וכולל	
שכח להוסיף	לירצה והחלצנו" 4 חזר	לירצה והחלצנו" 4 חזר	לירצה והחלצנו" 4 חזר	לירצה והחלצנו" 4 חזר	לירצה והחלצנו" 4 חזר	לירצה והחלצנו" 4 חזר	לירצה והחלצנו" 4 חזר	לירצה והחלצנו" 4 חזר	לא אמר עדין את שם הי של סיום הברכה טוים הברכה שבה הוא
הוכיר את שם הברכה וטוים המשיך	אומר: "למנו חוקדי" 5 וחזר	אומר: "למנו חוקדי" 5 וחזר	אומר: "למנו חוקדי" 5 וחזר	אומר: "למנו חוקדי" 5 וחזר	אומר: "למנו חוקדי" 5 וחזר	אומר: "למנו חוקדי" 5 וחזר	אומר: "למנו חוקדי" 5 וחזר	אומר: "למנו חוקדי" 5 וחזר	הוכיר את שם הברכה וטוים המשיך
לומר המלה	מברך: "ברוך אתה וכי" כמובא בנחש המצורף 9 (1)	מברך: "ברוך אתה וכי" כמובא בנחש המצורף 9 (1)	מברך: "ברוך אתה וכי" כמובא בנחש המצורף 9 (1)	מברך: "ברוך אתה וכי" כמובא בנחש המצורף 9 (1)	מברך: "ברוך אתה וכי" כמובא בנחש המצורף 9 (1)	מברך: "ברוך אתה וכי" כמובא בנחש המצורף 9 (1)	מברך: "ברוך אתה וכי" כמובא בנחש המצורף 9 (1)	מברך: "ברוך אתה וכי" כמובא בנחש המצורף 9 (1)	לומר המלה
המשיך לברך את הברכה הבאה	חזר לראש 14 ברכת המזון	חזר לראש 14 ברכת המזון	חזר לראש 14 ברכת המזון	חזר לראש 14 ברכת המזון	חזר לראש 14 ברכת המזון	חזר לראש 14 ברכת המזון	חזר לראש 14 ברכת המזון	חזר לראש 14 ברכת המזון	המשיך לברך את הברכה הבאה
המשיך ליהרהר	אינו חוזר 15	אינו חוזר 15	אינו חוזר 15	אינו חוזר 15	אינו חוזר 15	אינו חוזר 15	אינו חוזר 15	אינו חוזר 15	המשיך ליהרהר
יאמר את הנחש המצורף 7 (5)	אינו חוזר 18	אינו חוזר 18	אינו חוזר 18	אינו חוזר 18	אינו חוזר 18	אינו חוזר 18	אינו חוזר 18	אינו חוזר 18	יאמר את הנחש המצורף 7 (5)
יאמר את הנחש המצורף 7 (5)	אינו חוזר 19	אינו חוזר 19	אינו חוזר 19	אינו חוזר 19	אינו חוזר 19	אינו חוזר 19	אינו חוזר 19	אינו חוזר 19	יאמר את הנחש המצורף 7 (5)
יאמר את הנחש המצורף 7 (5)	אינו חוזר 20	אינו חוזר 20	אינו חוזר 20	אינו חוזר 20	אינו חוזר 20	אינו חוזר 20	אינו חוזר 20	אינו חוזר 20	יאמר את הנחש המצורף 7 (5)

(1) הַנְּסָח בְּשֶׁבֶת

"בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁנָּתַן שְׁבֻתוֹת לְמִנוּחָה לְעַמּוֹ: יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וּלְבָרִית, בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשְּׁבֻת".

(2) הַנְּסָח בְּיוֹם-טוֹב

"בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים ²² לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה אֶת יוֹם חַג (בַּסּוּכוֹת) הַסְּכּוֹת (בַּמַּסּוֹת) הַמְּצוּת (בַּשְּׂבֻעוֹת) הַזֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְמִינִים.

הַנְּסָח בְּרֵאשִׁי-הַשָּׁנָה

"בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁנָּתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל אֶת יוֹם הַזְּכָרוֹן הַזֶּה, בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזְּכָרוֹן"²¹.

(3) הַנְּסָח בְּרֵאשִׁי-חֹדֶשׁ

"בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁנָּתַן רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְזִכְרוֹן".

(4) הַנְּסָח בְּחַל-הַמּוֹעֵד

"בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁנָּתַן מוֹעֲדִים (או: ²³ יָמִים קְדוֹשִׁים) לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה".

(5) בְּחֻנְכָּה וּבְמוֹרִים

"הִרְחַמְנוּ יַעֲשֶׂה לָנוּ נְסִים וּנְפִלְאוֹת כְּשֵׁם שֶׁעָשִׂיתָ לְאַבְרָהָמֵינוּ בְּיָמֵים הַהֵם בְּזַמְנוֹ הַזֶּה.

"בְּיָמֵינוּ מִתְנַהֵגוּ וְכוּ" (בְּחֻנְכָּה). "בְּיָמֵינוּ מְרַדְּכֵי וְאַסְתֵּר וְכוּ" (בְּפוֹרִים).

כַּאֲשֶׁר רֵאשִׁי-חֹדֶשׁ או יוֹם-טוֹב חָלַל בְּשֶׁבֶת וְשָׁכַח לְהַזְכִּיר גַּם אֶת "רֵצָה וְהַחֲלִיצֵנוּ" וְגַם אֶת "יַעֲלֶה וְיִבּוֹא" וְנִזְכַּר בְּמִקּוֹם שְׁמוֹסִיף אֶת נֶסֶח הַבְּרָכָה הַמְּיַחֵדֶת, קִיָּם נֶסֶח בְּרָכָה שֶׁבּוּ מְזַכְרִים יַחְדָּו הַשְּׁבֻת וְרֵאשִׁי-חֹדֶשׁ או שְׁבֻת יוֹם-טוֹב (רֵאשִׁי בְּסִימָן קפ"ח סְעִיף ו' וּבְמִשְׁנֵה בְּרוּרָה שֶׁם סְעִיף קטן כ', וּבְסְעִיף ז' וּבְמִשְׁנֵה בְּרוּרָה שֶׁם סְעִיף קטן ל'). הַנְּסָח מוּבָא בְּחֻלְק מִהַסְדּוּרִים.

★

1. ס"י קפ"ח במשני"ב ס"ק ט"ז.
2. שם במשני"ב ס"ק כ"ו וראה בס"י רצ"א במשני"ב ס"ק ה'.
3. ס"י קפ"ח סעי' ז' ובביאור הלכה שם ד"ה בין בלילה.
4. שם במשני"ב ס"ק כ"ב.
5. ס"י תרפ"ב סעי' א'.
6. * 5. בתהלים קי"ט, י"ב מצוי הפסוק: "ברוך אתה ה' למדני חוקיך". כאשר האדם מסיים את הברכה בשתי המלים "למדני חוקיך" נמצא שבדיעבד אמר פסוק זה ולא הוציא מפיו את שם ה' לבטלה (ראה בס"י תכ"ב במשני"ב ס"ק ה').
6. ס"י קפ"ח במשני"ב ס"ק כ"ב ובשער הציון שם אות י"ח וראה במשני"ב שם ס"ק ל"א לגבי סעודה שלישית בשבת.
7. ס"י קפ"ז סעי' ד' וס"י תרפ"ב סעי' א'.
8. אם אומר "הרחמן יעשה לנו נסים וכו'" בראש-חדש טבת בחנוכה יאמר זאת לאחר "הרחמן הוא יחדש עלינו את החודש וכו'".
8. בס"י קפ"ח במשני"ב ס"ק כ"ג כתב (בשם החי"אדם) שאם התחיל את ברכת הטוב והמטיב ואמר את המלים "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם" (או חלק ממלים אלו) ימשיך את הברכה ויסיים "אשר נתן שבתות למנוחה" (או את נוסח יום-טוב, ראש-חודש או חולה-מועד) ובביאור הלכה שם הביא את דעת שאר הפוסקים שאם התחיל את ברכת הטוב והמטיב שוב אינו אומר את נוסח "אשר נתן וכו'", עיין שם.
9. ס"י קפ"ח סעי' ו'.
10. שם במשני"ב ס"ק ל"א.
11. ס"י קפ"ח סעי' ו'.
12. ס"י קפ"ח סעי' ז' ובמשני"ב שם ס"ק כ"ה.
13. שם סעי' ז' ובמשני"ב ס"ק כ"ז.
14. ס"י קפ"ח במשני"ב ס"ק ל"א.
15. שם.
16. שם.
17. ראה שם במשני"ב ס"ק י"ט שדן אם ראש-השנה דינו כשאר ימים-טובים שאם שכח "יעלה ויבוא" חוזר לראש ברכת-המזון או שאינו חוזר.
18. ס"י קפ"ח במשני"ב ס"ק ל"א.
19. ס"י קפ"ח סעי' ז'.
20. שם ובמשני"ב ס"ק כ"ז.
21. ראה שם במשני"ב ס"ק י"ט אם בראש השנה בשתי הסעודות הראשונות חותם: "ברוך אתה ה' מקדש ישראל ויום הזכרון".
22. ראה בס"י קפ"ח במשני"ב ס"ק י"ח.
23. ראה בס"י קפ"ח בשער הציון אות יט.

פֶּרֶק יג

בְּרָכוֹת הַנְּהַנִּין

א. "לה' הארץ ומלאכה" (תהלים כד, א) - כָּל הַמְצוּי בְּעוֹלָם, הוּא שֶׁל ה'. נִתְּנָה רְשׁוּת לְבְנֵי הָאָדָם לְהִנּוֹת מְעוֹלָמוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אוֹלָם עֲלֵיהֶם לְבָרֵךְ תְּחִלָּה. הַבְּרָכוֹת נִחְשָׁבוֹת לְמַעֲיִן נְטִילַת רְשׁוּת מֵה', לְהִנּוֹת מְעוֹלָמוֹ.

מוֹבָא בְּחַז"ל: "אָסוּר לְאָדָם לְהִנּוֹת מִהָעוֹלָם הַזֶּה בְּלִי בְּרָכָה. הַנְּהַנֶּה מִהָעוֹלָם הַזֶּה בְּלִי בְּרָכָה - מְעַל!" (בְּרָכוֹת דף ל"ה עמוד א'). רַק לְאַחַר אֲמִירַת הַבְּרָכוֹת הִתְרוּ הַהֲנָאוֹת לְבְנֵי הָאָדָם. בְּרָכוֹת אֵלוֹ נִקְרְאוּ: בְּרָכוֹת הַנְּהַנִּין.

בַּעַת הַבְּרָכָה אָנוּ מְבִיעִים הַפְּרַת טוֹבָה לַה', שְׂמַעְנִיק לָנוּ מְטוֹבוֹ וְאָנוּ מְשַׁבְּחִים אוֹתוֹ עַל בְּרִיאַת הַדְּבָרִים שְׂמֵחֵם בָּאָה הַנְּאֻתָנוּ.

הַבְּרָכָה מְשַׁרְשֶׁה בְּלִבְנוּ אֶת הַתְּחוּשָׁה שֶׁהַכֹּל שֶׁיֵּד לַה' וְהוּא הַנוֹתֵן לָנוּ בְּחִסְדּוֹ אֶת כָּל אֲשֶׁר לָנוּ. הַמְּבָרֵךְ אֶת בְּרָכוֹתָיו בְּכוֹנֵה, מְעַמִּיק אֶת אֲמוּנָתוֹ בַּה' וְחַשׁ בְּהַשְׁגָּחָתוֹ הַפְּרָטִית שֶׁל ה' עַל כָּל בְּרוּאָיו.

דִּינֵי הַבְּרָכוֹת וְנִסְחָן

ב. לְפָנֵינוּ אֲכִילָה וְשִׁתִּיָּה, אֶפְלוּ כְּאֲשֶׁר הַכַּמּוֹת שֶׁלָּהֶם הִיא מוֹעֲטַת בְּיֹתֵר ("כַּל-שֶׁהוּאִי"), מְבָרְכִים אֶת הַבְּרָכָה הַמְתַּאֲיָמָה¹. בְּשַׁעַת הַבְּרָכָה אוֹחֲזִים אֶת הַמַּאֲכָל אוֹ אֶת הַכֶּלִי עִם הַמִּשְׁקָה בְּיַד יְמִין. אִטֵּר יֵאָחַז אֶת הַמַּאֲכָל אוֹ אֶת הַמִּשְׁקָה בְּיַד שְׂמֹאל¹.

אָסוּר לְהַפְסִיק בֵּין הַבְּרָכָה לְאֲכִילָה. אִם הַפְסִיק בְּשִׁתִּיקָה בֵּין הַבְּרָכָה לְאֲכִילָה, כָּל עוֹד שֶׁלֹּא הִסִּית אֶת דַּעְתּוֹ מִהָאֲכִילָה, אֵינוֹ מְבָרֵךְ שׁוּב. אוֹלָם אִם דָּבַר דְּבּוּרִים שְׂאִינִם לְצַרְף הָאֲכִילָה, בֵּין הַבְּרָכָה לְאֲכִילָה, צְרִיף לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ².

ג. נִסְחַ הַבְּרָכוֹת מְשֻׁתָּנָה בְּהִתְאָם לְסוּגֵי הַמַּאֲכָלִים הַשּׁוֹנִים. נִפְרַט אֶת בְּרָכוֹת הַנְּהַנִּין הַשְּׂכִיחוֹת:

* עַל עוּגוֹת, אֶטְרִיּוֹת, וְפָלִים וְשְׂאֵר מִיַּי הַמַּאֲכָלִים הַנֶּעֱשִׂים מִקְמַח שֶׁל חֲמִשָּׁת מִיַּי דָּגוּ, מְבָרְכִים: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלְּךְ הָעוֹלָם **בוֹרֵא מִיַּי מְזוֹנוֹת**"³. חֲמִשָּׁת מִיַּי דָּגוּ הֵם: חֶטֶה, שְׂעוּרָה, כְּסָמִין (לֹא כְּסָמֹת), שְׁבֹלֶת-שׁוּעַל וְשִׁיפּוֹן. עַל אֲרֵז מְבַשֵּׁל מְבָרְכִים אֶת בְּרַפְת "בוֹרֵא מִיַּי מְזוֹנוֹת" (לְאַחַר אֲכִילַת אֲרֵז מְבָרְכִים אֶת בְּרַפְת "בוֹרֵא נִפְשׁוֹת רַבּוֹת", שֶׁלֹּא פְּעוּגוֹת שְׂמִמְבָּרְכִים אַחֲרַי אֲכִילָתוֹן אֶת בְּרַפְת "עַל הַמְּחִיָּה", כְּמוֹבָא לְהַלּוֹ בְּפֶרֶק י"ד הַלְכָה א').

* עַל הַזֵּין מְבָרְכִים: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלְּךְ הָעוֹלָם **בוֹרֵא פְרֵי הַגֶּפֶן**". מִפְּאֵת חֲשִׁיבוֹת הַזֵּין, נִקְבְּעָה לוֹ בְּרָכָה מִיְחַדָּת⁴.

- * על פְּרוֹת הָאֵילָן מְבָרְכִים: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּדֶת הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ"⁵.
- * על יְרֻקוֹת וְעַל פְּרוֹת הַגְּדִלִים עַל הָאֲדָמָה (כַּאֲבֹטִיחַ, מָלוֹן וְכַדוֹי) מְבָרְכִים: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּדֶת הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה". גַּם עַל בְּנֵי מְבָרְכִים אֶת בְּרַכַּת "בוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה".
- * עַל מַאֲכָלִים שֶׁאֵין גְּדוּלָם מִן הָאֶרֶץ, כְּגוֹן: גְּבִינָה, בֵּיצִים, דָּגִים, בֶּשֶׂר וְעוֹד, וְכֵן עַל הַמְשַׁקְאוֹת (כּוֹלֵל מֵיִצִּים מִפְּרוֹת אוֹ מִירְקוֹת), מְבָרְכִים: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּדֶת הָעוֹלָם שֶׁהַכֹּל נִהְיָ בְּדַבְּרוֹ"⁶.

בְּרֻכּוֹת הָרִיחַ

ד. לִפְנֵי שְׁמֵרֵיחִים רִיחַ טוֹב, מְבָרְכִים אֶת בְּרַכַּת הָרִיחַ:

- * אִם הָרִיחַ בָּא מֵעֲשָׂבִים מְבָרְכִים: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּדֶת הָעוֹלָם בּוֹרֵא עֲשָׂבֵי בְשָׂמִים".
- * אִם הָרִיחַ בָּא מֵעֵצִים מְבָרְכִים: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּדֶת הָעוֹלָם בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים".
- * אִם הָרִיחַ בָּא מִפְּרֵי מְבָרְכִים: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּדֶת הָעוֹלָם הַנוֹתֵן רִיחַ טוֹב בְּפְרוֹת" (או "אֲשֶׁר נָתַן רִיחַ טוֹב בְּפְרוֹת")⁷.
- * לִפְנֵי שְׁמֵרֵיחִים רִיחוֹת טוֹבִים שֶׁאֵינָם בָּאִים מֵעֵצִים, מֵעֲשָׂבִים אוֹ מִפְּרוֹת מְבָרְכִים: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּדֶת הָעוֹלָם בּוֹרֵא מֵיְנֵי בְשָׂמִים"⁸.
- * בְּדִיעֵבֶד, אִם בְּרַךְ עַל אֶחָד מִכָּל סוּגֵי הָרִיחוֹת אֶת בְּרַכַּת: "בוֹרֵא מֵיְנֵי בְשָׂמִים", יֵצֵא יָדֵי חוֹבֵה⁹.

דִּינֵי קְדִימָה בְּבְרֻכּוֹת

ה. כַּאֲשֶׁר יֵשׁ לְבָרֵךְ עַל מִסְפַּר מַאֲכָלִים, קִנְיָמִים דִּינָיִם מִפְּרָטִים עַל מַה לְהַקְדִּים לְבָרֵךְ וּמַה לְאַחֵר. דִּינָיִם אֵלוֹ נִקְרָאִים: "דִּינֵי קְדִימָה בְּבְרֻכּוֹת"¹⁰. נִצְּנוּ אֶת עֲקָרֵי הַדִּינָיִם בְּהַלְכָּה זוֹ:

לִפְנֵי אֲכִילַת מַאֲכָלִים שֶׁבְּרֻכּוֹתֵיהֶם שׁוֹנוֹת, יֵשׁ לְבָרֵךְ לְפִי סֵדֵר זֶה: "מְזוֹנוֹת", "גִּפְּוִ", "עֵץ", "אֲדָמָה", "שֶׁהַכֹּל" (רֵאשֵׁי תְבוֹת: "מִגֵּיַע אִ"שִׁי").

מְצוִיּוֹת גַּם הַלְכוֹת עַל מַה לְבָרֵךְ כַּאֲשֶׁר אוֹכְלִים מִסְפַּר מַאֲכָלִים שֶׁבְּרַכְתֶּם שָׁנָה, כְּגוֹן: שְׁתֵּי עוֹגוֹת אוֹ שְׁנֵי פְּרוֹת וְכַדוֹי: מְבָרְכִים עַל הַשְּׁלֵם וּפּוֹטְרִים בְּבְרַכָּה זוֹ אֶת שְׂאֵינוֹ שְׁלֵם" מְבָרְכִים עַל הַגְּדוּל וּפּוֹטְרִים אֶת הַקֶּטָן, מְבָרְכִים עַל מַאֲכָל חֲבִיב וּפּוֹטְרִים אֶת שְׂאֵינוֹ חֲבִיב וְעוֹד.

פרות משבעת המינים שנסתבתה בהם ארץ ישראל, קודמים לשאר הפרות. סדר הקדימה, באשר מנחים לפניו כמה סוגי פרות מהמינים שנסתבתה בהם ארץ ישראל, הוא: זיתים, תמרים, ענבים, תאנים ורמונים.

מצויים דיני קדימה באשר לכל אחד מהמאכלים יש מעלה אחרת, כגון: שלם קודם לחביב (שאינו שלם), חביב קודם לגדול, שלם קודם לגדול ועוד. כאמור, בהלכה זו הבאנו את כללי ההלכה בלבד. דינים אלו מובאים בשלחן-ערוך ארח-חיים בסימן רי"א.

דיני טעות בברכות

1. אם אדם טעה וברך על מאכל או על משקה ברכה שאינה מתאימה, יש מקרים שבדיעבד, יצא ידי חובה ואינו צריך לחזור ולברך, ויש מקרים, שאפילו בדיעבד לא יצא ידי חובה ועליו לחזור ולברך.

נציין חלק מהמקרים השכיחים: אם ברך על פרי העץ את ברכת "בורא פרי האדמה", אינו חוזר ומברך (פי העץ גדל מן האדמה). אולם אם ברך על ירקות את ברכת "בורא פרי העץ", לא יצא ידי חובה וחוזר ומברך את הברכה המתאימה¹¹.
על כל המאכלים (אפילו על לחם ויין), אם ברך את ברכת "שהכל נהיה בדברו", יצא בדיעבד ידי חובה ואינו חוזר ומברך¹².

ברכה על תרופות

2. נפרט את דיניו של האוכל או שותה מאכלים, משקאות או תרופות למטרות רפואה ולא למטרות אכילה (כדי לשבוע וכדו'):

אם טעמם של המאכלים והמשקאות או התרופות טוב והחיד נהנה מהם, מברך לפניו ברכה ראשונה ואם אכל מהם בשעור, מברך לאחר אכילתם ברכה אחרונה. שעור ברכה אחרונה הוא "כזית" למאכלים או "רביעית" למשקאות, כמבאר להלן בפרק י"ד הלכה א'. אם הם אינם טעימים והחיד אינו נהנה מהם, אין מברכים עליהם, אם אינו אוכלם כדי לשבוע.

השותה מים כדי לבלע תרופה או באשר נעצר המאכל בגרונו וכדו' ולא מחמת צמאון, אינו מברך עליהם. אם שתה מחמת אותן סבות שאר משקאות (מלבד מים) עליו לברך, פי החיד נהנה מטעמם¹³.

דין טעימת מאכלים

3. קיים ספק הלכתי אם אדם צריך לברך באשר הוא טועם את התבשיל ובולע ממנו בשעת הטעימה (כגון, מי שטועם בשעת הבשול, כדי לדעת אם התבשיל מוכן לאכילה). כדי לא להפגס לספק ההלכתי, על האדם שטועם ובולע את התבשיל, לכנו

להנות מהטעימה בתור אֶכֶל (ולא רק כְּדֵי לְבַחֵן אֶת טַעְמוֹ) וּבִאֲפֶן זֶה הוּא מְבַרְךְ עַל הָאֶכֶל¹⁴.

מֵאֶכֶל שְׁטֵבוּלוֹ בְּמִשְׁקָה

ט. "מֵאֶכֶל שְׁטֵבוּלוֹ בְּמִשְׁקָה", בְּלוֹמַר, שֶׁהוּא רָטֵב מִמִּשְׁקִים (כְּגוֹן, פִּירוֹת שְׂרָחֲצוֹ אוֹתָם בְּמִים וְלֹא נִגְבוּם אוֹ מֵאֶכֶל שְׁטֵבוּלוֹ אוֹתוֹ בְּכּוֹס שְׁתֵּיָהּ וְכַדוּי), יֵשׁ לְטַל אֶת הַיָּדִים בְּמִים (בְּלִי בְּרֶכֶת "עַל נְטִילַת יָדַיִם") לִפְנֵי אֲכִילָתוֹ¹⁵.

הַלֶּכָּה זֶה חֵלָה עַל מֵאֶכֶל שֶׁדָּרָךְ אֲכִילָתוֹ הַרְגִילָה הִיא בִּיד. מֵאֶכֶל שְׂרָגִילִים לְאוֹכְלוֹ בִּיד, אֲפֵלוֹ אִם הוּא אוֹכְלוֹ בְּאִמְצָעוֹת כֶּף אוֹ מְזֹלֵג, יֵשׁ לְטַל יָדַיִם לִפְנֵי אֲכִילָתוֹ. אוֹלָם, מֵאֶכֶל שֶׁהָדָרָךְ לְאוֹכְלוֹ בְּכֶף אוֹ בְּמִזְלֵג (כְּתַבְשִׁילִים וְכַדוּי) אִין נוֹטְלִים יָדַיִם לִפְנֵי אֲכִילָתוֹ.

עֵקֶר וְטֵפֶל

י. כְּאֲשֶׁר אוֹכְלִים שְׁנֵי מֵאֶכְלִים שֶׁהֶאָחַד מֵהֶם הוּא הָעֵקֶר וְהַשְּׁנִי טֵפֶל לוֹ וְנֶאֱכַל בְּגִלְל הַרְאִשׁוֹן, מְבָרְכִים עַל הַמֵּאֶכֶל הָעֵקֶרִי וּפּוֹטְרִים בְּבִרְכָּה זֹאת הַמֵּאֶכֶל הַטֵּפֶל. הַגְּדֻרוֹת "עֵקֶר וְטֵפֶל" מְשַׁתְּנוֹת בְּהִתְאָם לְסוּגֵי הַמֵּאֶכְלִים וּלְהַרְגְּלֵי הָאֲכִילָה הַשּׁוֹנִים. רְאוּי לְבָרֵר אֶצֶל אָדָם בְּקִי בְּהַלֶּכָּה אֶת פְּרֻטְיָהּ הַמְעֻשִׂיִם שֶׁל הַלֶּכָּה זֹאת¹⁶.

דִּין קוֹבֵעַ סְעוּדָה עַל דְּבָרֵי מֵאֶפָּה

יא. אִם הָאָדָם אוֹכֵל דְּבָרֵי מֵאֶפָּה (עוֹגוֹת וְכַדוּמוֹה) בְּכַמּוֹת שְׁקוֹבָעִים עָלֶיהָ סְעוּדָה, דִּין דְּבָרֵי הַמֵּאֶפָּה כְּדִין הַלֶּחֶם. עָלוּ לְטַל אֶת יָדָיו בְּמִים וּלְבָרָךְ אֶת בְּרֻכּוֹת "עַל נְטִילַת יָדַיִם" וְ"הַמּוֹצִיא" וְלֹאֲחֹר הָאֲכִילָה "בְּרֶכֶת הַמְזוֹן" (בְּמִקּוֹם בְּרֻכּוֹת "בּוֹרָא מִיְי מִזּוֹנוֹת" וְ"עַל הַמַּחִיחַ" שֶׁמְבָרְכִים לִפְנֵי וְאַחֲרֵי אֲכִילַת דְּבָרֵי מֵאֶפָּה).

לְפִי שְׁעוֹר הַחֲזוֹן-אִישׁ בְּפָחוֹת מ־200 סמ"ק (בְּעֵרָךְ נֶפֶח שֶׁל כּוֹס שְׁתֵּיָהּ רְגִילָה) עֲדִין לֹא קָיָם סִפֵּק וּפְטוּרִים מִנְטִילַת יָדַיִם וּמִבְּרֶכֶת "הַמּוֹצִיא" (כִּי טָרַם הַגִּיעוּ לְשַׁעוֹר קְבִיעוֹת סְעוּדָה). לְפִי שְׁעוֹר הָרַב חִיִּים נֶאֱהָ הַחֵל מ־168 סמ"ק קָיָם סִפֵּק אִם מְבָרְכִים "עַל נְטִילַת יָדַיִם" וְ"הַמּוֹצִיא".

הַ"מִּשְׁנֵה-בְּרוּרָה" מְסִיק שְׂאִין לְבָרָךְ אֶת בְּרֻכּוֹת "עַל נְטִילַת יָדַיִם" וְ"הַמּוֹצִיא" אֲלָא אִם כֵּן אֶכֶל מִיְי מֵאֶפָּה כְּשַׁעוֹר סְעוּדָה קְבוּעָה שֶׁל עָרֵב וּבִקָּר. לָכוֹ, אִם רְצוֹנוֹ לְאֶכֶל מִיְי מֵאֶפָּה בְּשַׁעוֹר שְׁקִיָּם בּוֹ סִפֵּק אִם נוֹטְלִים יָדַיִם וְכוּ' (דְּהִינוּ יוֹתֵר מ־168 אוֹ 200 סמ"ק וּפָחוֹת מִשְׁעוֹר סְעוּדָה קְבוּעָה, כְּמוֹבָא לְעִיל), יֹאכֵל אוֹתָם רַק בְּתוֹךְ סְעוּדָה שְׂאוֹכְלִים בָּהּ פֶּת לֶחֶם, כְּדֵי לֹא לְהַכְנִס לְמִצַּב שֶׁל סִפֵּק בְּרֻכּוֹת (רְאוּי לְהוֹעֵץ בְּאָדָם בְּקִי בְּהַלֶּכָּה מֵהוּ שְׁעוֹר סְעוּדָה קְבוּעָה)¹⁷.

מֵאֲכָל שְׁנֵשֶׁת־נֶחֱדָה צוּרְתוֹ

יב. פִּירוֹת אוּ יִרְקוֹת שְׁרָסְקוֹ וּמַעֲכוֹ אוֹתָם עַד שֶׁאֲבָדוּ לְגַמְרֵי אֶת צוּרְתָם וְתֵאָרֵם וְאִין מִמְשׁוּתָם קִיָּמָת, מְבָרְכִים לְפָנֵי אֲכִילְתָם אֶת בְּרַכַּת "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בְּדַבְרוֹ". אִם מִמְשׁוּתָם קִיָּמָת, אֵף עַל פִּי שְׁרָסְקוֹס, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם אֶת בְּרַכְתָּם הָרְאוּיָה, "בוֹרָא פְּרִי הָעֵץ" לְפִירוֹת וִ"בוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה" לִירְקוֹת.

מֵאֲכָלִים שֶׁדָּרָךְ אֲכִילְתָם הִיא פְּשָׁה מְרַסְקִים לְגַמְרֵי, מְבָרְכִים עֲלֵיהֶם אֶת בְּרַכְתָּם הָרְאוּיָה, "בוֹרָא פְּרִי הָעֵץ" אוּ "בוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה" אֵף עַל פִּי שְׁרָסְקוֹס לְגַמְרֵי¹⁸. רְאוּי לְבַרֵר בְּאִפְנוֹ מַעֲשֵׂי אֶת פְּרֻטֵיהֶן שֶׁל הַלְכוֹת אֵלוֹ.

פָּרָק יד

בְּרַכּוֹת אַחֲרוֹנוֹת

א. לְאַחַר אֲכִילַת מֵאֲכָל בְּכֻמוֹת שֶׁל "כְּזִיָּת" (אוּ יוֹתֵר) וּלְאַחַר שְׁתֵּי מִשְׁקָה בְּכֻמוֹת שֶׁל "רְבִיעִיָּת" (אוּ יוֹתֵר), מְבָרְכִים בְּרַכָּה אַחֲרוֹנָה¹. בְּבְרַכּוֹת אֵלוֹ מוֹדִים אָנוּ לַה' וּמְשַׁבְּחִים אוֹתוֹ עַל הַטּוֹבוֹת וְהַחֲסָדִים שֶׁהוּא עוֹשֶׂה עִמָּנוּ.

מְבָרְכִים בְּרַכָּה אַחֲרוֹנָה עַל מֵאֲכָל בְּשַׁעוֹר "כְּזִיָּת", רַק אִם אָכְלוּ אוֹתוֹ בְּתוֹךְ פָּרָק זְמַן שֶׁל "יְתוֹךְ כְּזִי אֲכִילַת פְּרִס". שַׁעוֹרֵי "כְּזִיָּת", "רְבִיעִיָּת" וִ"כְּזִי אֲכִילַת פְּרִס" מוֹבָאִים בְּטַבְּלַת הַשַּׁעוֹרִים לְהֵלֵן בְּסוּף פָּרָק ט"ו².

קִיָּם סַפֵּק, כִּפְּשׁוֹר אֲדָם אוֹכֵל בְּבַת-אֲחֻת דָּבָר שֶׁהוּא כְּבָרְיָתוֹ, כְּגוֹן עֵגֶב שֶׁלֵּם אוּ נְגִיר שֶׁלֵּם שֶׁל רְמוֹן שְׁאִין בְּהֵם "כְּזִיָּת", אִם מְבָרְכִים עֲלֵיהֶם בְּרַכָּה אַחֲרוֹנָה. כְּזִי לֹא לְהַכְנִס לְמַצֵּב שֶׁל סַפֵּק בְּרַכּוֹת לֹא יֵאָכֵל הָאֲדָם בְּבַת-אֲחֻת "כְּזִיָּה" פְּחוּתָה מִ"כְּזִיָּת" אֶלָּא בְּתוֹךְ סַעוּדָה אוּ יַחַד עִם פְּרוֹת אַחֲרִים בְּשַׁעוֹר "כְּזִיָּת".

"כְּבָרְיָתוֹ" פְּרוּשׁוֹ פְּרִי שֶׁלֵּם. אִם נָטְלוּ מִהַפְּרִי אֶת הַגְּרָעִין אוּ שֶׁנָּטְלוּ מִמֶּנּוּ אֶפְלוּ חֲתִיכָה קִטְנָה, שׁוֹב אִין הוּא נְחֻשֵׁב כִּ"כְּזִיָּה"³. כְּמוֹ כֵּן, אִם אִין אוֹכְלִים אֶת הִ"כְּזִיָּה" בְּבַת אֲחֻת אֶלָּא בְּשִׁתֵּי פְּעָמִים וְכַדוֹ, אִין זֶה נְחֻשֵׁב כִּפְּאֲכִילַת כְּזִיָּה³.

מְלַבֵּד בְּרַכַּת-הַמְּזוֹן עַל אֲכִילַת פֶּת, כְּמוֹבָא לְעִיל, יִשְׁנֶן עוֹד שְׁתֵּי בְּרַכּוֹת אַחֲרוֹנוֹת: בְּרַכָּה "מַעִין שְׁלֹשׁ" וּבְרַכַּת "בוֹרָא נְפִשׁוֹת".

בְּרַכָּה "מַעִין שְׁלֹשׁ"

ב. מְבָרְכִים בְּרַכָּה "מַעִין שְׁלֹשׁ" לְאַחַר אֲכִילַת מֵאֲכָלִים הַנַּעֲשִׂים מִחֲמִשֶׁת מִיַּי דָּגוֹן כְּגוֹן: עוֹגוֹת, אֲטְרִירוֹת, וּפְלִים וְכַדוֹ. חֲמִשֶׁת מִיַּי דָּגוֹן הֵם: חֲטָה, שַׁעוּרָה, כְּסָמִין, שְׁבִלַת-שׁוּעַל וְשִׁפּוֹן (כְּסָמִין הוּא מִין דָּגוֹן וְאִינוּ זֶה לְכַסְמָת, שֶׁמְבָרְכִים לְאַחַר אֲכִילָתָה "בוֹרָא נְפִשׁוֹת"). כְּמוֹ כֵּן, מְבָרְכִים בְּרַכָּה "מַעִין שְׁלֹשׁ" לְאַחַר שְׁתֵּי יַי אוּ

לאחר אכילת פירות מהמינים שנסתבחה בהם ארץ ישראל: גפן, תאנה, רמון, זית ותמר⁴.

שמה של ברכה זו, "מעין שלש", נובע מן שמונים ביה בקצרה עניני שלש הברכות הראשונות של ברכת המזון (ראה לעיל בפרק "ב הלכה ז").

נסח הברכה

ג. פתיחת הברכה וסיומה משתנים בהתאם לסוגי המאכלים:

* למזונות (מאכלים מחמשת מיני דגן, כגון: עוגות, בסקויטים, ופלים, אטריות, סלת ועוד) הנסח הוא: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם על המנהיג ועל הכלכלה וכי"⁵.

* לזן הנסח הוא: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם על הגפן ועל פרי הגפן וכי"⁶.

* לפירות משבעת המינים הנסח הוא: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם על העץ ועל פרי העץ וכי"⁷.

נסח הברכה המלא, מובא בסדורים ובברכונים.

אם אכל כמה סוגי מאכלים ביחד, כגון שאכל מזונות ושתה יין או אכל פירות משבעת המינים, כולל את כל מה שאכל בברכה אחת, כגון: "על המנהיג ועל הכלכלה ועל העץ ועל פרי העץ וכי"⁸. גם נסח זה מצוי בסדורים⁸.

בשבתות, בחגים ובראשי-החדשים מזכירים בנסח הברכה את היום שעומדים בו. הוספות אלו מובאות בסדורים. בדיעבד, אם שכח ולא הזכיר את נסח ההוספה לשבתות ולחגים, אינו חוזר לברך⁹.

ברכה במקום האכילה

ד. לפי דעת הגר"א האוכל מאכלים מחמשת מיני דגן (מזונות), צריך לברך אחריהם ברכה אחרונה דוקא במקום האכילה, כמו לאחר אכילת פת. לכן, אם הוא יצא ממקומו לפני ברכת "על המנהיג", עליו לחזור למקום האכילה ולברך שם.

ישנן דעות בפוסקים שצריך לברך דוקא במקום האכילה, כמבאר לעיל, גם לאחר אכילת פירות משבעת המינים¹⁰.

לכתחילה, בכל סוגי המאכלים, נכון שלא יצא ממקומו, עד שיברך ברכה אחרונה.

ישנן דעות בפוסקים שיש לברך את ברכת "מעין שלש" בישיבה. לדעת הגר"א רק בברכת "על המנהיג", לאחר אכילת מאכלים מחמשת מיני דגן (מזונות), צריך לשבת^{10*}.

ברכת "בורא נפשות"

ה. על המאכלים והמשקאות, שאין מברכים אחריהם "ברכת המזון" או "ברכה מעין שלש", מברכים לאחר אכילתם: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם בורא נפשות רבות וחסרונן, על כל מה שפראת להחיות בהם נפש כל חי, ברוך חי העולמים"¹², אם אכלו מהם פשעור, פמובא לעיל בהלכה א'.

לכתחלה, פמובא לעיל, נכון שלא לצאת ממקום האכילה, עד לאחר שברכו את הברכה האחרונה¹³.

ו. בנסח ברכת "בורא נפשות" כלולה הודיה לה' שברא את ה"נפשות" וברא את "חסרונן", כלומר, את הדברים ההכרחיים לקיום הברואים, כלחם ומים. במלים: "על כל מה שפראת להחיות בהם נפש כל חי" כלולה הודיה לה' שברא דברים נוספים שבני אדם נהנים מהם, אף על פי שאינם הכרחיים כל כך לקיום האדם.

דינים נוספים

ז. ברכת "בורא נפשות" אינה פוטרת את מי שחייב לברך את ברכת "מעין שלש" וכו' להפך, ברכת "מעין שלש" אינה פוטרת את מי שחייב לברך "בורא נפשות"¹⁴. לכו מי שטעה וברך את ברכת "מעין שלש" במקום ברכת "בורא נפשות" או להפך, לא יצא ידי חובה. אוכלים מי שאכל פירות משבעת המינים ואכל גם פירות שאינם משבעת המינים (כגון תפוחים), מברך אחרי האכילה ברכה מעין שלש: "על העץ ועל פרי העץ וכו'" ואינו מברך "בורא נפשות"¹⁵.

קזמים פרטי דינים שונים, אימתי הברכה על היין פוטרת את שאר המשקאות מברכה ראשונה ואחרונה¹⁶.

ח. מי שאכל ולא ברך מיד לאחר האכילה, אם הוא אכל כל צרכו, יכול לברך ברכה אחרונה כל עוד שאינו רעב מחמת אותה אכילה. משעה שמתחיל להיות רעב, שוב אינו יכול לברך.

אם הוא אכל מעט בלבד ולא ברך מיד, יכול לברך רק תוך 72 דקות מהאכילה¹⁷.

פרק טו

ברכות שונות

א. במארועות ובמקרים שונים (פמובא להלן), מברכים ברכות מתאימות, בהתאם למארג, ברכות אלו נקראות ברכות השבב (או ברכות ההודיה).

חלק מברכות אלו הן: ברכות הראיה. מברכים אותן בעת ראייה מיחדת, כגון פאשר רואים ברכה, קשת, הרים גבוהים ביותר ועוד. חלק אחר הן: ברכות השמיעה,

מְבָרְכִים אוֹתוֹ בְּעַת שְׁשׁוּמְעִים רַעַם, בְּשׁוֹרוֹת טוֹבוֹת, שְׂמוּעוֹת רְעוֹת וְעוֹד. בְּכָל מְקָרָה מְבָרְכִים אֶת בְּרַכְתּוֹ הַמֵּיחָדָת.

דִּינֵי כָּל הַבְּרָכוֹת מוּבָאִים בְּשֵׁלְחֹן-עֲרוּךְ הַחַל מִסִּימָן רִי"ח וְעַד לִסִּימָן ר"ל וְנִסְחָן מוּבָא בְּחֶלֶק מֵהַסְדּוּרִים. בְּמִסְגָּרֹת זֶה נִבְיָא אֶת דִּינֵי הַבְּרָכוֹת הַשְּׂכִיחוֹת בְּלִבָּד.

בְּרַכַּת "שֶׁהַחֲיָנוּ"

ב. מְבָרְכִים: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהַחֲיָנוּ וְקִיָּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזָמַן הַזֶּה", עַל אֲכִילַת פְּרִי חֲדָשׁ שֶׁנֶּאֱכָל בַּפֶּעַם הָרִאשׁוֹנָה בְּעוֹנָתוֹ.¹

מְבָרְכִים אֶת בְּרַכַּת "שֶׁהַחֲיָנוּ" מִלִּבָּד הַבְּרָכָה הַרְגִּילָה עַל אֲכִילַת הַפְּרִי.² לְכַתְחֵלָה יִבְרַךְ "שֶׁהַחֲיָנוּ" לְפָנֵי הַבְּרָכָה עַל הַפְּרִי. בְּדִיעֵבֵד, אִם בְּרַךְ "שֶׁהַחֲיָנוּ" לְאַחַר הַבְּרָכָה עַל הַפְּרִי, גַּם כֵּן אִין הַדְּבָר נִחְשָׁב לְהַפְסָק.

גַּם עַל מְלוֹן, אֲבֵטִיחַ, תוֹת-שְׂדֵה וְתִירָס מְבָרְכִים "שֶׁהַחֲיָנוּ", לְמֵרוֹת שֶׁבְּרַכְתָּם הִיא: "בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה", כִּיּוֹן שֶׁנֶּכְרַר עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם חֲדָשִׁים מְעוֹנָה זֶה. עַל סוּגֵי פְּרוֹת שֶׁלֹּא נִכְרַר שֶׁהֵם חֲדָשִׁים (מִפְּנֵי שֶׁהֵם מְצוּיִים בְּשׂוּקִים כָּל הַשָּׁנָה), אִין מְבָרְכִים אֶת בְּרַכַּת "שֶׁהַחֲיָנוּ".³

ג. מְבָרְכִים "שֶׁהַחֲיָנוּ" גַּם עַל קִנְיַת בְּגָדִים חֲשׂוּבִים אוּ פְּלִים וְחַפְצִים חֲשׂוּבִים.⁴ אִם בְּשַׁעַת הַקִּנְיָה תִּבְגַּד עַדְיוֹ אִינוּ רְאוּי לְשִׁמוּשׁ וְצָרִיךְ לְתַקְּנוֹ, אִין מְבָרְכִים "שֶׁהַחֲיָנוּ" בְּשַׁעַת הַקִּנְיָה, אֶלָּא כְּאֶשֶׁר לּוֹבְשִׁים אוֹתוֹ לְרִאשׁוֹנָה.⁵

גַּם לְפָנֵי קִיּוּם חֶלֶק מֵהַמְצוֹת הַבָּאוֹת מִזְּמַן לְזָמַן כְּגוֹן: יְשִׁיבַת סֵכָה וְעוֹד מְבָרְכִים "שֶׁהַחֲיָנוּ" בַּפֶּעַם הָרִאשׁוֹנָה שֶׁמְקִיָּמִים אֶת הַמְצוּנָה בָּאוֹתוֹ חַג. בְּרַכַּת "שֶׁהַחֲיָנוּ" מוּבָאָת גַּם בְּנִסְחַת הַקְדוּשׁ בְּלִיל יוֹם-טוֹב וְעוֹד.

בְּרַכַּת הַגּוֹמֵל

ד. מִי שֶׁהִחֲלִים מִמַּחֲלָה, עֵבֵר אֶת הַיָּם אוּ אֶת הַמַּדְבָּר אוּ שִׁיָּצָא מִבֵּית-הַסֵּהָר מְבָרַךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַגּוֹמֵל לְחַיִּיבִים טוֹבוֹת, שֶׁגּוֹמְלֵנִי כָּל טוֹב".^{5*}

יֵשׁ לְבַרֵּר אֶצֶל אָדָם בְּקִי בַּהֲלָכָה עַל אֵלוּ מַחֲלוֹת מְבָרְכִים "הַגּוֹמֵל" כְּשֶׁהִחֲלִימוּ מֵהוּ, וְכוּ קְזָמִים פְּרָטִי דִּינִים לְגַבֵּי הַיּוֹצֵא מִבֵּית-הַסֵּהָר, בְּאֵלוּ מְקָרִים חַל עָלָיו חַיּוֹב הַבְּרָכָה. מִי שֶׁעֵבֵר אֶת הַיָּם אוּ אֶת הַמַּדְבָּר מְבָרַךְ "הַגּוֹמֵל", אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה נִתּוֹן בְּסַפְנָה.⁶

מִי שֶׁהָיָה נִתּוֹן בְּסַפְנוֹת אַחֲרוֹת וְנִצַּל מֵהוּ (כְּגוֹן שֶׁנִּצַּל מִדְּרִיסָה אוּ מִמַּפְלָת), מְבָרַךְ "הַגּוֹמֵל". יֵשׁ לְבַרֵּר, הַלְכָה לְמַעֲשֵׂהָ, אֵלוּ מְקָרִים נִחְשָׁבִים כְּמְקָרֵי סַפְנָה שֶׁמְבָרְכִים עֲלֵיהֶם אֶת בְּרַכַּת "הַגּוֹמֵל".⁷

ה. אַתְּ בְּרַכְתָּ "הַגּוֹמֵל" צְרִיף לְבָרֵךְ בְּפָנַי עֲשֶׂרָה אֲנָשִׁים וְהַנּוֹכְחִים עִוְנִים בְּסִיּוֹם הַבְּרָכָה: "אָמֵן, מִי שֶׁגִּמְלָךְ כָּל טוֹב, הוּא יִגְמְלָךְ כָּל טוֹב סָלָה". נוֹהֲגִים לְבָרֵךְ אֶת בְּרַכְתָּ "הַגּוֹמֵל" לְאַחַר קְרִיאַת הַתּוֹרָה (אוֹ לְאַחַר הַעֲלִיָּה לַתּוֹרָה), כִּי בְּאוֹתָהּ שִׁעָה נוֹכְחִים לְפָחוֹת עֲשֶׂרָה אֲנָשִׁים⁸.

בְּרִכּוֹת הָרַעַם, הַבְּרַק וְהַקֶּשֶׁת

ו. **עַל הַבְּרַק מְבָרְכִים כְּאִשֶּׁר רוֹאִים אוֹתוֹ:** "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּךָ הָעוֹלָם עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית"⁹.

עַל הָרַעַם מְבָרְכִים מִיָּד: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּךָ הָעוֹלָם שֶׁכַּחוּ וּגְבוּרָתוֹ מְלֵא עוֹלָם"¹⁰.

לְאַחַר שֶׁעָבַר זְמַן בְּשַׁעוֹר שֶׁל "תּוֹף דְּבִי דְבוֹר" כְּלוֹמֵר, זְמַן שֶׁבּוּ אוֹמְרִים שֶׁלֹּשׁ מְלִים¹¹ שׁוֹב אֵין לְהַתְחִיל לְבָרֵךְ אֶת הַבְּרָכָה עַל הַבְּרַק אוֹ עַל הָרַעַם¹².

אִם הָאָדָם רָאָה בְּרַק וְשָׁמַע רַעַם בְּבֵת-אֶחָת, מְבָרֵךְ רַק אֶת בְּרַכְתָּ "עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית"¹³.

בְּרִכּוֹת אֵלוֹ מְבָרְכִים פְּעַם אַחַת בַּיּוֹם בְּלֵבָד. אוֹלָם אִם הַתְּפִאָרוֹ הֶעֱנִיּוֹם וְנִטְהָרוּ הַשְּׂמִים לְגַמְרֵי וּלְאַחַר מִכּוֹן תְּזָרוּ הֶעֱנִיּוֹם וְהוֹפִיעוּ, מְבָרְכִים עַל הַבְּרַק וְהָרַעַם שׁוֹב בְּאוֹתוֹ יוֹם¹⁴.

ז. **עַל רֵאִית קֶשֶׁת מְבָרְכִים:** "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּךָ הָעוֹלָם זֹכֵר הַבְּרִית וְנֶאֱמָן בְּבְרִיתוֹ וְקִים בְּמֵאֲמָרוֹ"¹⁵. מוֹבָא בְּסִפְרֵי הַחֻלְכָּה שֶׁאֵין לְהִסְתַּפֵּל עַל הַקֶּשֶׁת יוֹתֵר מִדִּי.

בְּרַכְתָּ הָאֵילָנוֹת

ח. הַיּוֹצֵא בִּימֵי נִיסוֹן וְרוֹאֵה עֲצֵי פְרִי, בְּזִמְן שֶׁהֵם מוֹצִיאִים פְּרִיחִים, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּךָ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא חָסַר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוֹם וּבְרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבִים לְהַנּוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם"¹⁶. יֵשׁ הַמְּבָרְכִים אֶת הַבְּרָכָה לְפִי נֶסַח: "שֶׁלֹּא חָסַר בְּעוֹלָמוֹ דְּבָר וְכוּ"¹⁷.

כְּאִמּוֹר, מִמֵּתִינִים מְלַבְּרֵךְ בְּרַכָּה זוֹ עַד תְּדַשׁ נִיסוֹן¹⁷. בְּנֶסַח בְּנֵי עֲדוֹת הַמְּזֻרָח מוֹבָאוֹת תְּפִלוֹת שׁוֹנוֹת הַנְּאֻמְרוֹת יַחַד עִם בְּרַכְתָּ הָאֵילָנוֹת.

אַתְּ בְּרַכְתָּ הָאֵילָנוֹת מְבָרְכִים פְּעַם אַחַת בַּשָּׁנָה בְּלֵבָד.

תְּפִלַּת הַדָּרֵךְ

ט. הַיּוֹצֵא לְדָרֵךְ אוֹמֵר אֶת תְּפִלַּת-הַדָּרֵךְ¹⁸.

בְּנֶסַח הַתְּפִלָּה כְּלוּלָה בְּקֶשֶׁה לְחַי שֶׁיִּשְׁמַר עֲלֵינוּ בְּדָרֵךְ מִכָּל מִינֵי פְרַעֲנוֹת וְשִׁיִּסְיַע לָנוּ לְהַגִּיעַ לְמַחֲזוֹ חֲפֻצָּנוּ לְשָׁלוֹם. נוֹהֲגִים לְהוֹסִיף לְאַחַר תְּפִלַּת הַדָּרֵךְ פְּסוּקִים שֶׁבָּהֶם

מזכרות שמירת ה' ותשועתו מכל צרה. נסח התפלה והפסוקים הנאמרים אחריה מצוי בסדורים.

אם הדבר אפשרי יעמד האדם מהליכתו או יעצר את הרגב בשעת אמירת תפלת הדרך¹⁹.

י. אומרים את תפלת-הדרך רק כאשר יש בדרך מרחק של לפחות פרסה שהוא ריק משוב לארץ הדרך ובגדה²⁰. פרסה היא 8000 אמות. ארפה של פרסה לפי שעור החזון-איש הוא כ-4610 מטר ולפי שעור הרב חיים נאה הוא 3840 מטר בערך.

יא. לכתחלה יש לומר את תפלת-הדרך בפרסה הראשונה לאחר היציאה מהעיר או מהישוב. אם לא אמר את התפלה בפרסה הראשונה של הדרך, יאמרנה בהמשך הדרך, אך אם כבר הגיע למרחק של פחות מפרסה מהעיר שהיא מחוז חפצו, יאמרנה בלא הסיוס: "ברוך אתה ה' שומע תפלה"²¹.

יב. אין אומרים את תפלת הדרך אלא פעם אחת ביום, ואפלו אם נח כמה שעות באמצע היום, אין אומר אותה שנית. אם הדרך מתמשכת מספר ימים, יאמר את תפלת הדרך פעם אחת בכל יום²². אם הוא לא לן בלילה אלא המשיך בדרך (ואפלו אם נח באמצע דרכו אלא שהוא לא לן באותו לילה), יאמר בבקר את תפלת הדרך בלא חתימת: "ברוך אתה ה' שומע תפלה"²³.

מי שדעתו היתה ללון במקום מסוים ואחר כך נמלך בדעתו ויצא שוב לדרך, צריך לברך שוב את תפלת הדרך ואפלו באותו יום.

טבלת השעורים

טבלה זו מתחשטת למקומות רבים בספר, בהם הזכרו המדות והשעורים המובאים פאן.

בחשוב שעורי כזית וכביצה, לעתים החשוב לפי השעור הגדול מביא לחמרה ולעתים החשוב לפי השעור הקטן הוא חמרה. יש לברר אצל אדם בקי בהלכה כיצד לנהג בכל מקרה (אכילת מצוה, שעור לברכה אחרונה ועוד).

לפי שיעור הרב חיים נאה	לפי שיעור החזו"איש	
2 ס"מ	2.4 ס"מ	אגודל
8 ס"מ	9.6 ס"מ	טפח
48 ס"מ	57.6 ס"מ	אמה
25.6 סמ"ק וראוי : 28.8 סמ"ק בדרבנן : 17.3 סמ"ק וראוי 19.3 סמ"ק (משיעור 14.4 סמ"ק, קיים ספק)	33 סמ"ק. לחומרה 50 סמ"ק (משיעור זית בזמנינו, קיים ספק)	כזית*
57.6 סמ"ק (כביצה עם קליפתה) 53.8 סמ"ק (כביצה בלי קליפתה)	100 סמ"ק. לחומרה כ-50 – 45 סמ"ק.	כביצה*
86 סמ"ק	150 סמ"ק	רביעית
4 – 9 דקות	לאכילת מצוה 4 – 2 דקות לחולה ביום הכפורים 9 דקות	כדי אכילת פרס